

Rondom

Dalfsen

56

Een uitgave van de Historische Kring Dalfsen september 2006

Familie Niens in Brasil

Een eeuwenoude moerbeiboom

Het onderwijs in Dalfsen (deel 3)

Ruitenborghstraat 25

De Dalfser familie Bruins (deel 2)

Historische Kring Dalfsen

Adres

Historisch Centrum Dalfsen
Beatrixgebouw, Ruitenborghstraat 56,
7721 BE Dalfsen, tel. 0529 436611
www.historischekringdalfsen.nl
Hier vindt u ook het trefwoordenregister

Erelid

Ab Goutbeek

Bestuur

Voorzitter

Hans de Boer, Gerner Es 6,
7722 RX Dalfsen, tel. 0529 431385
voorzitter@historischekringdalfsen.nl

Vicevoorzitter

Ab Goutbeek, Ruitenborghstraat 27,
7721 BB Dalfsen, tel. 0529 431481

Secretaris/Secretariaat

Diny van der Beeke-Dijk
Gentiaan 2, 7721 HB Dalfsen, tel. 0529 432318
secretariaat@historischekringdalfsen.nl

Penningmeester

Anton Prins, Albert Schweitzerstraat 9,
7721 HC Dalfsen, tel. 0529 431499
penningmeester@historischekringdalfsen.nl
Rabobank Dalfsen-Hasselt: rek. nr. 31.28.94.260

Leden

Hans Aalders, tel. 0529 433684
Harrie Booisma, tel. 0529 432088
Anton Peters, tel. 0529 432921
Jan Wijnberger, tel. 0529 433201

Tijdschrift Rondon Dalfsen

Redactie

Henk van der Beeke, Gentiaan 2,
7721 HB Dalfsen, tel. 0529 432318,
Grada Bruggeman-Zweerts,
Nieuwe Uitleg 50, 7721 BN Dalfsen
tel. 0529 431825
Gerrit van der Kolk, Ruitenborghstraat 68,
7721 BE Dalfsen, tel. 0529 431727
Rien van Santen, Meidoornlaan 18,
7721 EZ Dalfsen, tel. 0529 432253
redactie@historischekringdalfsen.nl

Lidmaatschap

De kosten van het lidmaatschap van de
vereniging Historische Kring Dalfsen bedragen
€ 11,50 per jaar (automatische betaling; in geval
van betaling per acceptgiro € 12,50 per jaar ivm
inrukkosten), waarvoor u drie nummers van
Rondon Dalfsen ontvangt. Banknr.: 312894260

Opzegging

Wanneer een opzegging de administratie
niet vóór 1 november heeft bereikt, wordt het
lidmaatschap/abbonnement automatisch voor
één jaar verlengd.

Leden- en abonnementsadministratie en verkoop losse nummers

Anton Peters, Westerstraat 19,
7721 DA Dalfsen, tel. 0529 432921.
Reeds verschenen nummers, voorzover nog
beschikbaar, zijn op aanvraag leverbaar en
worden met een acceptgirokaart toegezonden.

September 2006, 19de jaargang nr.2 / Rondon Dalfsen 56
oplage: 1250 exemplaren
vormgeving/opmaak: Paulien Tempelman, Dalfsen,
e-mail info@pauliendesign.nl, www.pauliendesign.nl
druk: Sonodruk, Heino
ISSN 0922-3541

Niets uit deze uitgave mag op welke wijze dan ook worden
verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van de redactie. Ofschoon iedere
poging ondernomen is om de volgens de auteurswet rechtheb-
benden van het in dit tijdschrift opgenomen illustratiemateriaal
op te sporen, is dit in enkele gevallen niet mogelijk gebleken.
In het onderhavige geval zou de redactie graag bij voorbaat
excuses willen aanbieden voor elke onvrijwillige inbreuk op het
auteursrecht en de rechthebenden willen verzoeken contact
op te nemen met de redactie. De ondertekende artikelen zijn
voor verantwoording van de desbetreffende auteur.

Werkgroepen

Werkgroepen van de Historische Kring Dalfsen en hun contactpersoon:

Genealogie:

Joke Wesselink-van Eerbeek, tel. 0529 432732

Boerderij- en veldnamenonderzoek:

Henk Haverkamp, tel. 0529 434119

Groepsfoto's

Rix Pasman-Jans, tel. 0529 432584

Fotoarchief Dalfsen

Jan Rosink, tel. 0529 431383

Documentatie '39-'45

Jan Sievers, tel. 0529 401846

Historische Werkgroep Oudleusen:

Willie van Oenen-Bouwuis, tel. 0529 471242

Historische Werkgroep Lemelerveld:

Hans Vlietstra, tel. 0572 371437

Grensoverschrijdende Streektaal:

Henk van 't Zand, tel. 0529 431226

'Dalsers' dialect:

Wim van Leussen, tel. 0529 433888

Digitalisering:

Gert Klomp, tel. 0529 431944

Documentatie Beeldmateriaal:

Ab Goutbeek, tel. 0529 431481

Documentatie Krantenarchief:

Alie Nijland-Bartels, tel. 0529 431886

Documentatie Boeken en Tijdschriften:

Ab Goutbeek, tel. 0529 431481

Coördinatie team:

Bea van de Vegt, tel. 0529 432894

Met dank aan

Antennebureau Laarman

Ardesch

Bouwbedrijf Bongers

Bouwbedrijf Van Pijkeren BV

Bruna Schuurman

Dierenartsenpraktijk Dalfsen

Dwars Schoenen

Fokkens BV, Automobiëlbedrijf

Foto Cambier

Gjaltema Makelaardij en Assurantiën

Goudzwaard makelaardij

Hoveniersbedrijf Bisschop

Kaasfabriek Salland

Kleinmeulman Mode,

mode en jeans voor haar

Landbouwmecanisatie-Loonbedrijf

Van Leussen BV

Novon Schoonmaak Zwolle

Rabobank Dalfsen-Hasselt

Schoemaker kantoor/kommunikatie

SPODA (Stichting Sport en

Cultuursponsoring)

Stegeman juwelier en opticien

Trendfood

Ubink Sportvelden

Univé 'De Onderlinge' verzekeringen

Dalfsen

Van Wijnen Bouw

Veltien Antieke Klokken

Voortman Dalfsen BV

Wijnberger BV mannenmode

Verkoopadressen

Primera kantoorshop Dalfsen BV

Bruna Schuurman, Dalfsen

Alle foto's zonder vermelde herkomst behoren tot de collectie van het Historisch Centrum Dalfsen

Inhoudsopgave

Familie Niens in Brasil 1165
G.J. Niens

Een eeuwenoude
moerbeiboom 1169
Ab Goutbeek

Het onderwijs in Dalfsen
(deel 3) 1170
Greet van der Kamp

Middenpagina 1172-1173
Lagere school Dalfsen ± 1906

Ruitenborghstraat 25 1174
Greet van der Kamp

Opnieuw in beeld 1176
Openbare lagere school Dalfsen
± 1961/1962

De Dalfser familie Bruins
(deel 2) 1177
H.J. Bruins, Schiedam

Vief vinges hier,
vief vinges daar 1181
Opoe Janna Golts

Verleden en Heden 1182
NIJL Lemelerveld

Foto's omslag, vlnr:

Wannespringen, 1905-1908

Met de paardenkar naar school en kerk

Het huis van meester Loman

Openingstijden van het Historisch Centrum Dalfsen

Maandag:

09.30 - 12.00 u. Werkgroep '39 - '45 (elke wk)

19.00 - 21.30 u. Werkgroep Streektaal Dialect (oneven wk)

Werkgroep 'Dalsers' dialect (oneven wk)

Werkgroep Boerderij- en
Veldnamen (even wk)

Dinsdag:

09.30 - 12.00 u. Redactie Rondon Dalfsen (oneven wk)

Werkgroep Documentatie
Krantenarchief (even wk)

19.00 - 21.30 u. Werkgroep '39 - '45 (elke wk)

Werkgroep Groepsfoto's (even wk)

Woensdag:

09.30 - 12.00 u. Fotoarchief Dalfsen (elke wk)

Werkgroep Documentatie
Krantenarchief (oneven wk)

Donderdag:

09.30 - 12.00 u. Werkgroep Digitalisering (even wk)

19.00 - 21.30 u. Werkgroep Oudleusen (even wk)

Werkgroep Groepsfoto's (even wk)

Werkgroep Genealogie (oneven wk)

Vrijdag:

09.30 - 12.00 u. Werkgroep Genealogie (elke wk)

*In juli en augustus alleen geopend op: maandagmorgen en
dinsdagavond. Kijk ook op www.historischekringdalfsen.nl*

Familie Niens in Brasil

G.J. Niens

Niens heeft zijn ervaringen opgeschreven onder de titel: "Hoe zijn de gedachten emigratie ontstaan bij de familie G.J. Niens". In 1958 bestond het gezin uit: vader 47 jaar, moeder 44 jaar, 5 jongens en 6 meisjes in de leeftijd van 3 t/m 19 jaar. Hieronder volgt een aantal citaten uit bovengenoemd verhaal.

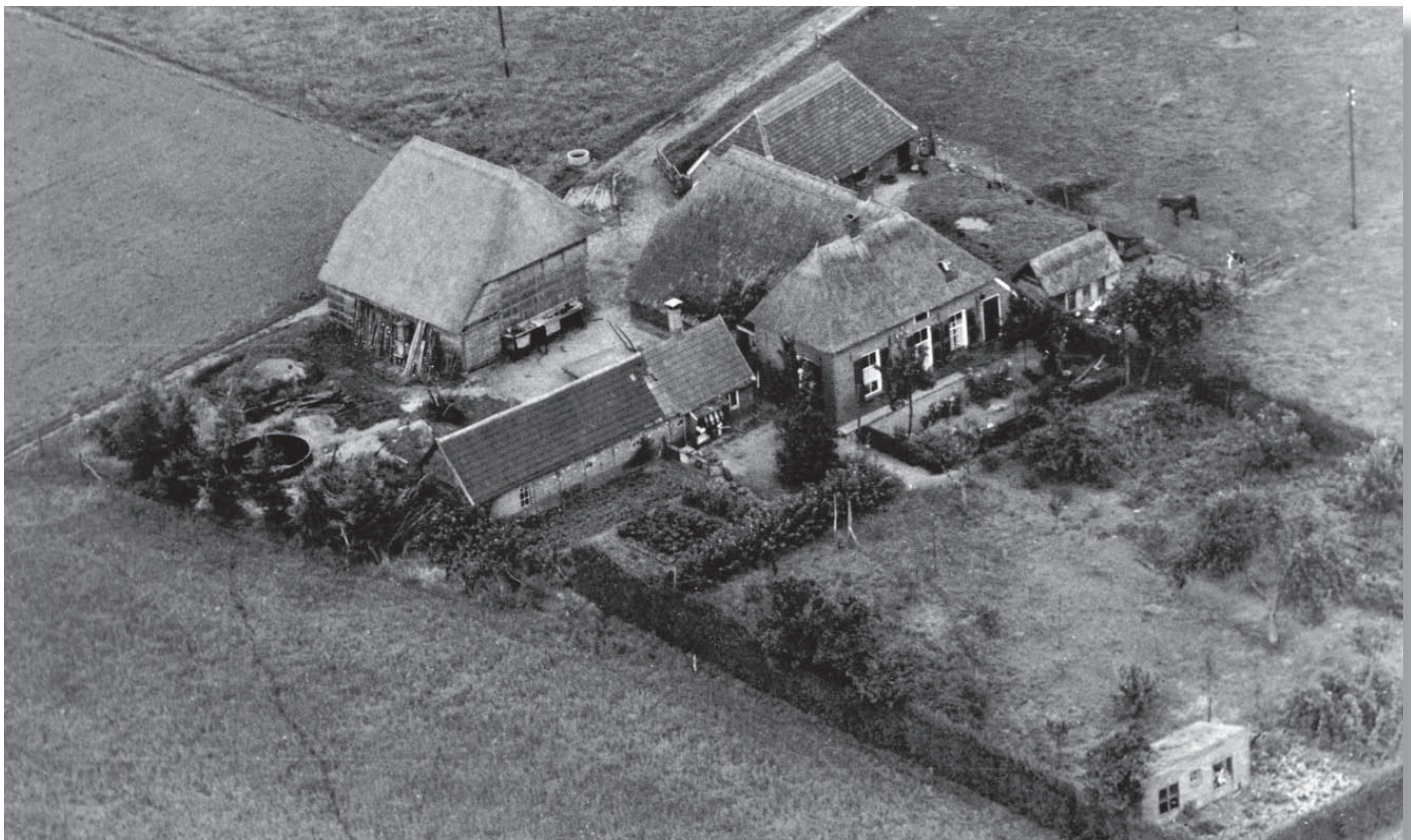
▲ Familie G.J. Niens, 1958.
Foto: Familie Niens.

Je bent boer in hart en nieren en je ziet dat de jongens ook graag boer willen worden. Dat doet je genoeg, maar het geeft ook zorgen, want op je bedrijf is er in de toekomst maar plaats voor één. Je begint hun uit te leggen dat er ook nog wel andere mooie beroepen zijn; ze kijken je echter alleen maar verbaasd aan. "Mogen we dan geen boer worden?". "Ja natuurlijk wel, maar hoe moet dat dan". "Emigreren vader, Holland is toch al veel te vol. Kunnen we niet naar Canada? Oom Antoon zit er ook."

Ik zat in die tijd in het bestuur van ABTB. Op een dag kregen we een brief van kapelaan Kievitsbos, die juist terug was van vakantie in Brazilië. Hij was bij zijn broers geweest die boer waren op de Fãzenda Ribeirão, 5000 ha. groot en goede grond. Hij wilde wel een lezing houden. Het bestuur besloot de kapelaan te laten komen met zijn dia's.

Ik ging er natuurlijk heen met mijn jongens. Pastoor Steenkamp was er ook; die was al eens in Canada geweest, maar Brazilië kende hij niet.

Het was een prachtige lezing, hoewel vragen een beetje vaag en onduidelijk werden beantwoord. Volgens de kapelaan was Brazilië een katholiek land en bestond er een groot gebrek aan goede boeren; melk was er nauwelijks te krijgen. Iemand die werken wilde, had daar toekomst, de taal was geen probleem, want in de kolonie sprak je gewoon Nederlands en Portugees leer je vanzelf. Je kon er heel

▲ Boerderij van de familie Niens in Oosterdalfsen.
Foto: Familie Niens.

▲ Een beeld van de afgebrande boerderij van de familie Niens, 1958.
Foto: Familie Niens.

goedkoop komen, de staat betaalde, dus heel voordelig voor grote gezinnen. Als je tenminste twee jaar bleef, hoefde je niets terug te betalen. Het is er zo mooi en vrij, geen gedoe met vergunningen of belastingen.

Na thuiskomst hebben we nog lang nagepraat en zijn we verder gaan informeren bij de Katholieke Emigratie Stichting. Zij stuurde meneer Duisens uit Roermond, hij kon verdere uitleg geven. Dat deed hij en hoe! Als we gingen, werden we lid van de coöperatie en konden we direct gaan boeren, een woning was beschikbaar, we bleven als gezin bij elkaar, er was een schooltje, geleid door de zusters van Het Heilig Hart uit Maarssen; verder waren er een dokter, een verpleegster en een winkel annex bar met Nederlands personeel.

Eind april 1958 begonnen onze plannen vaste vorm te krijgen. Begin mei raakten ze zelfs in een stroomversnelling, want op een zondagmiddag, terwijl we in de wei zaten te melken, brandde onze hele boerderij in Oosterdalsen af. Het was geweldig droog weer en er was geen houden aan. Het vee konden we redden op een paar varkens na. We hadden alleen nog wat kleding en huisraad; het kippenhok had de vuurzee overleefd.

Hoe nu verder? Onze boerderij mocht niet herbouwd worden in verband met de ruilverkaveling. Met hulp van de burens hebben we toen van het kippenhok een noodwoning gemaakt en daar verbleven we met zijn twaalven. Onze oudste zoon was de deur al uit, hij werkte in de Noordoostpolder.

▲ Met de boot naar Brazilië, 26 juli 1958.
Foto: Familie Niens.

We hebben toen de knoop doorgehakt en besloten te gaan. We kregen het erg druk, problemen met de brandverzekering, de grond die verkocht moest worden, afrekenen met de belasting. Het hele gezin moest gekeurd en gevaccineerd worden. Er moesten ook dingen aangeschaft worden voor Brasil zoals een tractor met ploeg en schijf, gereedschap, nieuw meubilair en kleding; winterkleden kon je wel thuis laten volgens de voorlichters.

Op 26 juli zouden we vertrekken vanuit Antwerpen, de tijd van afscheid nemen was gekomen. Op de laatste avond kwamen veel mensen nog even langs, ook burgemeester Van Bruggen. Hij zei: "Niens en gezin, het beste en mocht je ooit terug willen keren, dan helpen wij je weer.", waarop ik antwoordde dat ik hoopte dat dit niet nodig zou zijn.

Om vier uur 's morgens vertrokken we met de bus, het was slecht weer, de regen viel in gestage stromen. In Antwerpen hadden we nauwelijks tijd om afscheid te nemen. Onze namen werden al afgeroepen toen we aan kwamen rijden. Ik kreeg een verzegelde envelop in mijn hand geduwd van meneer Duisens met daarin de opbrengst van het laatst verkochte vee en het erfhuis. Er stond iets op in het Portugees wat ik niet lezen kon natuurlijk. Bij aankomst op de coöperatie moest ik die onmiddellijk afgeven aan de kassier van de Boerenleenbank. De opbrengst van de verkoop viel niet tegen, er was echter wel een pittige aftrek voor gemaakte onkosten. Toen ik daar achter kwam, zaten

▲ Situatiekaart.
Holambra I, plaats in de região de Campinas van de deelstaat São Paulo in Brazilië.

we al op de boot.

De scheepsbel luidde, vaarwel mijn dierbaar vaderland. Voor ons gezin kwam nu het totaal onbekende. We zaten op een Franse boot met een Franse bemanning, met wie we geen woord konden wisselen; het eten was ook Frans en daar moesten we erg aan wennen. Gelukkig waren er meer Nederlandse emigranten en ook een oudere Duitse pater, met wie we een beetje konden praten. Natuurlijk werden we zeeziek, behalve onze jongste dochter, die haar derde verjaardag aan boord vierde.

In Lissabon kwamen er veel passagiers bij, allemaal emigranten, arme mensen, dat kon je zomaar zien. Ze hadden een aparte afdeling aan boord. Je moest je spullen vanaf dat moment wel goed in de gaten houden. Er was niet veel te doen aan boord, het was mooi zonnig weer en de zee was rustig. We voerden gesprekken met een ieder die we verstaan konden.

Op 13 augustus kwamen we in Santos aan. Toen kregen we het weer druk. Ik moest de kapitein zien te vinden, want die had die envelop met geld in bewaring en dat met die taalmoeilijkheden. Iedereen wilde tegelijk van boord, wat natuurlijk niet lukte. Ik moest mijn hele gezin langs de douane loods en dat viel niet mee.

▲ *Het eerste huisje in Brazilië.*
Foto: Familie Niens.

▲ *Met de paardenkar naar school en kerk.*
Foto: Familie Niens.

▲ *Winkels, garage, magazijn, etc. in het centrum van Holambra I.*
Foto: Familie Niens.

Daar stonden we alle dertien op de kade met onze handbagage. Onze grote kisten met materialen en meubilair zouden pas over drie maanden arriveren. De hutkoffers bleven nog in het ruim en kwamen tien dagen later.

Er stond een bus voor ons klaar, waar we nauwelijks in konden met zijn allen. Na een dag rijden door een steeds leger gebied kwamen we in Holambra. Daar moest iedereen uitstappen. Het was inmiddels donker. We kwamen in een soort schuur, flauw verlicht door petroleumlampen en kaarsjes. Dit was de winkel en de bar. Er waren ratten en ook nog een paar vrouwen met brood en koffie. Ik ging op zoek naar de voorzitter van de coöperatie om mijn aankomst te melden en om te vragen waar ons huis was. "Meneer Hogeboom, de voorzitter, is er niet, die is bijna altijd weg," kreeg ik als antwoord. Ook de envelop wilde ik graag weer in de kluis van de bank hebben. Dit werd me echter afgeraden, "je kunt hem maar beter bij je houden, want als hij er eenmaal in zit, krijg je hem er nooit meer uit, het is een foute boel hier." Dit klonk me niet bepaald geruststellend in de oren.

Na veel gevraag vonden we een pater die ons in zijn jeep naar ons huis bracht. Onze eerste woning was niet veel beter dan het kippenhok dat we een maand daarvoor verlaten hadden.

De eerste nacht in Brasil sliepen we slecht. De volgende dag gingen we op verkenning. Het viel ons allemaal niet mee. De 40 ha. grond die we zouden

krijgen was niet al te best en lag ongunstig ten opzichte van de rivier. In de regentijd zou het land anderhalve meter onder water verdwijnen. Toen kwamen we de landbouwvoorlichter tegen, die een complete boerderij voor ons had met paarden, een koe, zeugen, legkippen, sinaasappelbomen en maniok. We konden direct aan het werk. Het was een beetje vreemde toestand op die boerderij. De mensen die erop zaten gingen terug naar Nederland. Ze woonden er pas een maand. Hun koffers waren niet eens allemaal uitgepakt. Ik vertrouwde het niet helemaal, maar we hebben het bedrijf toch gekocht. Links en rechts hadden we Nederlandse burens. De landbouwvoorlichter raadde ons aan niets uit te lenen en we moesten ons maar niet te veel met hen bemoeien, dan kreeg je ook geen moeilijkheden. Toen ik later 200 liter petroleum op moest halen vroeg de pomphouder of ik dat 'spookhoes' gekocht had. Ik werd er niet optimistisch van. Er was ook geen melkfabriek; die was er wel geweest. We moesten onze plannen dus bijstellen. Van een oude boer die er al jaren woonde, kreeg ik te horen dat het niet zo geweldig liep op de coöperatie.

Onze kinderen gingen inmiddels naar school, Wim naar de landbouwschool 300 km verderop, de oudste dochters gingen uit werken.

Met de jongens ging ik er tegenaan. We hadden onze tractor en machines, paarden, van die magere die nauwelijks bijgevoerd werden en man-

kracht. We gingen 26 ha. ontginnen. Het was hard werken, de veestapel breidde zich langzaam uit. We verbouwden mais, pinda's, suikerriet, soja en maniok.

We hadden 12 paarden, die we ook wel nodig hadden. Gerard ging om zes uur weg met één paard, hij was misdienaar; Johan nam er één mee voor zijn werk, vervolgens namen twee of drie meisjes ieder een paard om naar het werk te gaan. We hadden nog het schoolpaardje met de kar en dan had ik zelf ook nog een paard nodig voor de boodschappen.

De grond waarop we boerden bestond voor een groot deel uit klei, die bij droogte keihard werd en bij regen spiegelglad, lastig te bewerken dus. We hadden ook te maken met wegspoelen. Regenbuien op een hellend stuk zorgden daarvoor. Je oogst kon daardoor mislukken.

We hebben ook sinaasappelbomen ingeplant, die in het begin meerdere malen in de week een emmertje water nodig hadden. We hadden een hectare geplant en waren met zijn drieën driemaal een halve dag bezig om ze water te geven, soms wel drie maanden lang.

De coöperatie waarvan wij deel uitmaakten liep niet goed. Er vertrokken steeds meer mensen. Er waren boeren die ermee stopten en in loondienst gingen werken. 's Nachts verdwenen er soms hele gezinnen met achterlating van al hun spullen en schulden. Er was veel stille armoede. Een sociaal vangnet kende men niet in Brasil.

▲ *Terug in Holland, 1965.*
Foto: Familie Niens.

Soms vielen de oogsten tegen, ook was de markt snel overvoerd en een beetje onvoorspelbaar. Het bestuur van de coöperatie was allesbehalve coöperatief, enigszins eigenzinnig en niet bereid naar de deelnemers te luisteren. Men had het ons in Nederland te mooi voorgesteld, achteraf wel te begrijpen natuurlijk; men had mensen en geld nodig om te kunnen overleven.

Binnen ons gezin kwamen veranderingen. Johan ging trouwen en nam het bedrijf van zijn schoonvader over. Riet die, toen we uit Dalfsen vertrokken een tante al had toevertrouwd dat de emigratie voor haar niet hoefde, wilde echt terug naar Nederland. Er waren al vier buurmeisjes vertrokken naar hun geboorteland en die schreven enthousiaste verhalen hoe leuk Nederland wel geworden was.

Toen Riet vertrok, zeiden de andere meisjes bij het afscheid: "Ga maar gauw een plaatsje klaarmaken voor ons, want wij komen wel vroeg of laat". Ik begreep dus wel, dat we er met één afscheid niet waren.

Tonnie liet weten, dat hij liever monteur wilde worden dan boer. Hij zou dan naar een school 400 kilometer verderop moeten, intern dus. Dat zat

er niet in vanwege het geld. Holland kwam toch weer in beeld. We hebben lang na moeten denken en advies gevraagd, ook in Nederland. Drie zoons wilden blijven en het boerenleven voortzetten. Wij moesten zien, dat we de financiën rond kregen. Afrekenen met de coöperatie bleek niet mee te vallen. Ook de terugtocht met negen personen kostte niet weinig.

We gingen terug met dezelfde boot waarmee we gekomen waren. Het was zijn laatste reis vertelde men ons. We ontmoetten veel mensen die net als wij voorgoed teruggingen. Brazilië had niet gebracht wat ze ervan verwacht hadden. De meesten wisten niet waar ze terecht zouden komen, wij trouwens ook niet.

In Lissabon was er een brief voor ons. Riet liet ons weten dat er een zomerhuisje geregeld was; de eerste weken was het nog verhuurd, maar zo lang konden we wel bij familie terecht.

In Le Havre gingen we van boord en via Parijs kwamen we in Roosendaal. De trein was overvol; onze koffers stonden opgestapeld in het gangpad, maar we zagen weer groene weiden. Het werd weer vertrouwd voor ons, de zeeziekte was bijna vergeten.

In Roosendaal werden we opgehaald

door de familie; ook mijn schoonmoeder, opoe Nijentap, was er en Riet natuurlijk.

In het donker kwamen we in Dalfsen aan, de koffietafel stond klaar en we hebben gepraat tot het licht werd.

De vroegste boeren zeiden, dat ze maar direct gingen melken. Ik kon het niet nalaten en liep met de melkers mee. Het was een geweldig moment toen ik in de ochtendschemer tussen die prachtige Hollandse koeien stond in die mooie groene vlakke weilanden. Helaas werd de stilte verscheurd door een voor mij volkomen vreemd geluid. Ik zag de eerste bromfiets in mijn leven.

Na enige tijd kon ik het huis van Hollak kopen en vond ik werk bij de ABTB in Zwolle. Ik kreeg een veilig gevoel, mijn gezin was verzekerd, iedereen had werk of ging weer naar school. We moesten natuurlijk wel wennen, vooral aan het razende en onbeleefde verkeer. Er was veel veranderd in Nederland in zeven jaar.

Ik kan zeggen, dat we wel een lange en dure vakantie hebben gehad, maar in goede gezondheid en goede verstandhouding onder elkaar, hebben we deze emigratieperiode kunnen afsluiten.

Met redactionele medewerking van de heer E. Pauw.

Een eeuwenoude Moerbeiboom

tegen het ruim 300 honderd jaar oude huis Den Berg

Ab Goutbeek

De moerbeï, *Morus nigra*, een oude bekende klank uit psalm 84:3: "Steekt hen de heete middagzon in 't moerbeidal; Gij zijt hun bron".

Oorspronkelijk komt deze boom uit Azië, maar al in de vroege oudheid, reeds voor de jaartelling, zoals uit de psalm blijkt, is deze plant wijd verspreid in het gebied van de Middellandse Zee.

Vandaar dat we hem ook weer tegenkomen in 2 Samuël 5 : 23-24: "Als gij hoort het geruisch van eenen gang in de toppen der moerbeziënbomen, dan rep u, want alsdan is de Heere voor uw aangezicht uitgegaan om het heirleger der Filistijnen te slaan". Het was een boom die raad gaf, hier aan David. Ook Plinius beschrijft hem later als een wijze boom. De Romeinen kleurden hun gezicht met het rode sap van de bessen. Deze bloedkleur wekte vechtlust en woestheid op.

Dit staat ook beschreven in het apocriefe bijbelboek 1 Makkabeeën 6 : 34: "En zij toonden de olifanten het sap van de druiven en moerbeziën om ze tot de strijd moediger te maken". De Syriërs gebruikten in hun leger tegen Israël 32 olifanten als tanks, waarop houten torens waren geplaatst, elk bemand met 32 manschappen.

De moerbeï wordt ook gezien als een geluksbrenger; daarom komen we hem ook tegen in de heraldiek, de kunst, emblematika en de magische geneeskunde.

Op het landgoed Den Berg en ook op Den Aalshorst staan nog zeer oude moerbeibomen, als leibomen tegen de warme zuidmuur.

Tegen de voorgevel van het huis Den Berg siert hij rechts naast de hoofdingang al eeuwen de muur, in de winter met grillig gevormde, exotische stam en takken, in de zomer overladen met diepgroene

ovale bladeren, die aan de onderzijde zachtviltig behaard zijn. In de zomermaanden geeft hij ook zwartrode braamachtige vruchten. Het huis Den Berg is gebouwd in 1703, toen ook de familie van Dedem zich in Dalfsen ging vestigen. Waarschijnlijk is kort na de bouw van het huis deze moerbeï daar geplant, om als leiboom de gevel op te sieren. Hetzelfde geldt ook voor Den Aalshorst, gebouwd in 1720. Hier is de boom tegen de zijmuur geplant, ook op het zuiden. Op veel plekken zijn in de 16e en 17e eeuw moerbeibomen op buitenhuizen geplaatst.

In 1960 sprak ik een oude tuinman, die omstreeks 1900 als jongetje op Den Berg werkte en vertelde, dat het toen al erg oude "knoesters" waren. We kunnen haast wel aannemen, dat deze moerbeibomen, evenals het geslacht van Dedem, het landgoed al 3 eeuwen "bewonen".

In diezelfde periode, in 1711, werd de moerbeï ook in ons land gekweekt om de zijderups van voedsel te voorzien, om zo door de teelt van de moerbeï en de kweek van zijderupsen ruwe zijde van de cocons te kunnen wikkelen. In Utrecht heeft men toen zo'n 50.000 boompjes geplant. Ook heeft men later, in 1765, op het landgoed Empe bij Zutphen een kwekerij aangelegd. Maar beide pogingen zijn zowel door de grondsoort als door het klimaat mislukt.

Maar Dalfsen kan zich beroemen op succes, het resultaat van eeuwenoude moerbeibomen.

Bronnen:

Compendium van rituele planten in Europa. Gent, 1999. Marcel De Cleene-Marie Curie Lejeune.

Spiegel Historeal Jaargang 10, 1975 Afl. 11. Zijdeteelt in Gelderland. 1765-1780.

H.F. J.M. van den Eerenbeemt.

Bijschriften van foto's hierboven van boven naar beneden:

Moerbeï, Morus nigra.

Moerbeiboom aan de zuidgevel van Havezate Den Berg. Foto: Ab Goutbeek.

Moerbeiboom aan de zuidgevel van Huize Den Aalshorst. Foto: Ab Goutbeek.

Het Onderwijs in Dalfsen (deel 3)

Greet van der Kamp

Toen op 17 november 1860 de nieuwe school aan de Zwolscheweg door burgemeester Mulert werd geopend, brak voor meester Eshuis (sinds 1 juni 1857) en zijn leerlingen een nieuw tijdperk aan vol "vernieuwingen". In de raadsvergadering van 22 april 1863 werd toestemming verleend voor het geven van "koraalzing en bijbellezen", immers in het onderwijs was men wettelijk verplicht de leerlingen te onderwijzen "in alle christelijke en maatschappelijke deugden". Ook pleitte meester Eshuis voor een schoolbibliotheek en als gevolg van deze aanvraag kregen alle scholen in de gemeente elk fl. 10. -.

Omdat de school groeit, vraagt meester Eshuis in de jaren zeventig een tweede onderwijzer aan. Als in 1877 mejuffrouw Goteling-Vinnis, gouvernante bij predikant Morrees, zich als hulponderwijzeres aanmeldt, wordt ze echter afgewezen. Maar wanneer meester Eshuis op 3 maart 1880 opnieuw aandringt, omdat het gemiddelde aantal leerlingen meer dan 200 bedraagt, wordt een advertentie geplaatst en een jaarwedde van fl. 600.- geboden. Zo werd de heer Roebertus Gerhardus van der Sluis uit Zwolle benoemd tot tweede onderwijzer. En op 16 mei 1881 volgt mejuffrouw W.J. Baarslag, die als onderwijzeres en voor de handwerklessen als vrouw fl. 550.- per jaar gaat verdienen!

In de raadsvergadering van 18 september 1895 wordt besloten om bij strenge kou de proef te nemen de school met steenkool te verwarmen. Wat een vooruitgang!

Maar de schoolopziener houdt de gemeente bij de les. Zo vergadert de raad op 27 februari 1899 alweer over een "missive van de schoolopziener van 24 januari jl. no. 23". Hij deelt mee dat aan de dorpschool een vierde onderwijzer dient te worden aangesteld, omdat op 15 januari jl. het aantal leerlingen tot 218 is gestegen. Ook voldoen de schoolmeubelen niet meer aan de eisen. Wel stelt hij voor, dat enkele kinderen naar de scholen in Ankum en Oudleusen zouden kunnen gaan. Toch geeft hij de raad

▲ Zwolscheweg, ± 1900 (nu Ruitenborghstraat), links de openbare lagere school (niet in beeld).

advies "de school in de lengte uit te breiden".

Zo wordt weer over de bouw onderhandeld. In de raadsvergadering van 20 maart 1899 komt timmerman Scholten een toelichting geven op het door de schoolopziener goedgekeurd plan.

Hierin dienen de voor- en de westelijke zijmuren geheel te vervallen, de gang (nu nog aan de voorzijde) zal na de verbouwing aan de achterzijde zijn gesitueerd, terwijl de ramen in plaats van aan de achterzijde aan de voor- of zuidzijde komen. Verder zal het gebouw aan de westzijde worden uitgebreid, zodat er voldoende ruimte

voor 5 afzonderlijke lokalen ontstaat. Globaal zullen de kosten fl. 6200,- bedragen. Bij monde van B.H. Egberts laat de raad weten dit veel te duur te vinden. De voormuur zou wellicht kunnen blijven staan en de ramen konden op de noordzijde blijven.

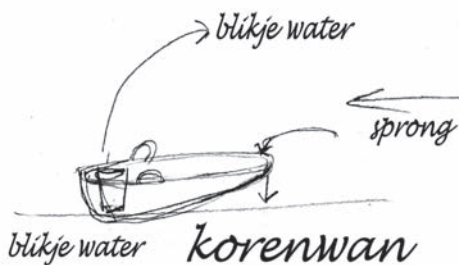
Ook zouden 4 lokalen voldoende zijn. Nadat J.P. Janssen benadrukt dat de schoolopziener de ramen aan de achterzijde heeft afgekeurd vanwege de kou en een gang met "privaten" aan de voorzijde een weinig fraai aanzicht biedt, stelt Egberts voor een plan naar zijn inzichten te laten opstellen en dat gebeurt. Vooruitlopend op de kosten blijkt dat de gemeenteraad op 25 mei heeft besloten het schoolgeld te ver-

hogen tot fl. 1,50 per kwartaal, voor het tweede kind fl. 1,- en voor drie kinderen fl. 1,- per kind en voor vier en meer hetzelfde. De bedeelden zijn vrij van schoolgeld en de minder vermogenden betalen de helft.

Op 9 oktober 1899 vraagt de schoolopziener per brief om met het oog op de eventuele invoering van de leerplicht in overweging te nemen in plaats van vijf, zes lokalen te bouwen en tevens de hoofdingang in het midden te plaatsen. Alles wordt weer te duur bevonden. Scholten oppert, dat de bouw fl. 500,- goedkoper kan als nu de aanbesteding zou plaatsvinden. Immers dan kunnen de timmerlui 's winters binnenshuis de deuren en kozijnen maken, zodat men geen last heeft van vorstverlet en de school in

wannespringen

▲ Uitleg van het kinderspel wannespringen.
Tekening: Ab Goutbeek.

het voorjaar kan worden opgeleverd. In aansluiting hierop besluit de raad Scholten opdracht te geven het oorspronkelijke plan uit te laten voeren voor fl. 6200,-.

Op 29 januari 1900 hoort de raad, dat de schoolopziener het plan heeft afgekeurd, maar verdere beslissingen worden uitgesteld. Wel wordt op 12 maart gesproken over de breedte van de gangen en de aanbouw van een 7e lokaal voor "vrije en ordeoefeningen". Het wordt een overdekte speelplaats, zodat een vloer en een plafond achterwege kunnen blijven. Op 28 maart worden het bestek en het plan goedgekeurd en 4 april vindt de aanbesteding plaats.

Tot slot moet, omdat de beschikbare grond te klein is, een terrein (K 1078 groot 7 are 40) achter de school worden aangekocht van raads-

lid Kappert (weer een financiële tegenvaller van fl. 168,75, waarvan het rijk fl. 56,25 betaalt), een bedrag dat door burgemeester F.H. baron Mulert wordt geschonken. In de raadsvergadering van 29 mei 1900 moet de begroting nog eens gewijzigd worden. De bouwkosten van de schoollokalen bedragen uiteindelijk fl. 9725,-, de kosten van de schoolmeubelen fl. 1765,- (ook geleverd door Scholten en R. v.d. Vegt), de rente van de schulden belooft fl. 116,66 en een halve cent en de kosten van de aanbesteding bedragen fl. 901,20. Een dikke tegenvaller, zodat bij B.H. Egberts een lening moet worden afgesloten van fl. 10.000,-.

Niet alleen de gemeenteraad vormt zich een mening over het nieuwe schoolgebouw. In de Dalfser Courant van 20 oktober 1899 vinden we een pinnige ingezonden brief van Jan van Dalfsen, die schrijft over: "een te smal gebouw, dat niet mooi staat - een nieuw gebouw met een verzakkende achtermuur - een gebouw met 5 lokalen, terwijl er spoedig 6 nodig zullen zijn en waar dan misschien geen plaats voor is ondanks de verzekering dat het wel kan..."

Op 22 juni 1900 wordt volgens de Dalfser Courant de eerste steen gelegd door burgemeester F.H. baron Mulert. In zijn toespraak memoreert hij, dat de oude school, waarvoor hij op 17 maart 1860 ook al de eerste steen legde, niet meer aan de eisen van die tijd voldoet.

Vervolgens wordt er gesproken door de heren Scholten, Niemer en Loman (sinds 2 jaar schoolhoofd).

Op 2 november wordt de school officieel door de schoolopziener goedgekeurd. Dinsdags daarna wordt voor de kinderen een feest gegeven en in optocht trekt de stoet leerlingen vanaf het tijdelijke onderkomen, het huis A 253 van Van Essen achter de kerk, naar de vernieuwde school aan de Zwolscheweg. Onder leiding van "meester Loman", die in 1898 als onderwijzer in Hessum zijn plaats had verwisseld

met die van meester Eshuis, groeide de school naar een gebouw zoals wij dat gekend hebben.

Hij legde op het plein een omheind tuintje aan om de leerlingen kennis te laten maken met giftige planten. Ook liet hij zijn leerlingen meedoen aan "Floralia", waarbij kinderen thuis een plant moesten verzorgen, die later door een jury werd gekeurd. En menig oud-leerling en onderwijzer kreeg van hem lessen voor verbetering van zijn toekomst.

Zijn strenge doch rechtvaardige opvoedmethoden waren algemeen gewaardeerd, maar niet meer van deze tijd. Zeker is dat hij trots was op zijn school en zijn leerlingen.

Toen in 1907 de eerste christelijke school in Emmen werd gesticht, heeft hem dat dan ook heel veel pijn gedaan, omdat hij geloofde in een school waar de dorpsjeugd onverdeeld met elkaar leerde en waar hen alle christelijke en maatschappelijke deugden werden bijgebracht. (zie Rondom Dalfsen nr. 10).

Na deze "scheuring" ontstaan er ook meerdere scholen met eigen geschiedenissen. Maar tot hier gaat de historie van "de dorpschool in Dalfsen", de voorgeschiedenis van het hedendaagse onderwijs in het kerkdorp Dalfsen.

Met dank aan mevrouw. M. Kamp-huis-van Beinum voor haar vele archiefgegevens.

▲ Detail uit de rechter benedenhoek van de foto, getekend door Ab Goutbeek.

Tekst bij de foto op de middenpagina:
Oranjefeest, 31 augustus 1905/1908, op het schoolplein van de openbare lagere school aan de Zwolscheweg (nu Ruitenborghstraat). De kinderen zijn bezig met het spel wannespringen. Op deze plaats staat nu de Groepspraktijk Huisartsen Dalfsen.

J E B ROBERTS

Gemeentelijk monument en 100 jaar onderwijzerswoning op Ruitenborghstraat 25

Greet van der Kamp

Op 9 juni 1992 besloot de raad van de gemeente Dalfsen "Het huis Ruitenborghstraat 25" op de gemeentelijke monumentenlijst te plaatsen. De volgende motieven lagen hieraan ten grondslag: "Het pand is een goed voorbeeld van een laat 19e eeuws herenhuis met een gaaf bewaarde detaillering. Als zodanig is het pand voor Dalfsen van architectuur-historische betekenis".

▲ Het huis aan de Zwolscheweg tegenover de openbare lagere school, gebouwd in 1880, waar meester Loman vele jaren heeft gewoond.

Zo werd het met 84 andere panden, waaronder zes aan de Ruitenborghstraat, als volgt beschreven in het boekje "Dalfser Monumenten": "Aan de vroegere Zwolseweg werd rond 1880 (in werkelijkheid 1882) dit evenwichtige woonhuis gebouwd. 't Is opvallend vierkant. Het afgeplatte pannen schilddak staat er netjes bovenop. In de gevels zijn raamen deuropeningen te zien met licht afgeronde hoeken, wat een huis een beetje deftig maakt. De deur is een beetje smalletjes, wat het huis een damesachtig aanzien geeft. Om de mooie tuin staat een smeedijzeren hek." Dat laatste is overigens niet waar. Alleen het hekje is van smeedijzer en is geplaatst in de ingang van een heg. Vroeger was daarvoor een bruggetje over de sloot, die langs de Zwolscheweg liep.

De geschiedenis

Aan de Zwolscheweg lag een perceel bouwland (K1086), groot éérentwin-

tig aren en zestig centiares. Het was eigendom van Johanna Gerritdiena Pruijm. Na haar dood werd het eigendom van haar enige erfgenaam, haar neef/stiefbroer Gerrit Pruijm, (schilder te Dalfsen).

Op 19 December 1879 verkoopt hij het stuk bouwland voor f. 400,- aan Cornelis Valk, (timmerman te Dalfsen). Op 2 Mei 1882 verkoopt Valk dit stuk grond voor f. 430,- aan Hendrik Pasmaan, (veldwachter te Dalfsen). Pasmaan woonde als "kamerman" in op de boerderij ernaast en laat er voor zichzelf een huis op bouwen.

Echter 8 jaar later, op 1 mei 1890, verkoopt hij het huis K 2984 en erf K 2985 alweer voor f. 1400,-, aan Gerrit van Leeuwen, (huisbewaarder te Utrecht) door bemiddeling van Gerrit Jan van Vilsteren, landbouwer te Dalfsen.

Opnieuw via Gerrit Jan van Vilsteren verkoopt Gerrit van Leeuwen op 8 juni 1898 huis en erf aan Hendrik Loman (hoofdonderwijzer) voor f. 1650,-. Meester Loman is dan juist

overgeplaatst van de openbare lagere school in Hessem naar de school in het dorp Dalfsen.

Na zijn dood op 3 december 1921 erven zijn weduwe J.H. Loman-Bannink en vervolgens na haar dood, 14 april 1937, hun dochter G.H. Loman, (onderwijzeres te Dalfsen) huis en erf. Zij sterft op 22 april 1998. Zo kan men vaststellen, dat het "meestersgezin" Loman er precies 100 jaar woonde en het huis dus grotendeels als onderwijzerswoning is gebruikt. Dat was geen wonder, omdat het recht tegenover de oude openbare school aan de Ruitenborghstraat ligt.

Oorspronkelijk had het huis volgens overleveringen en andere aanwijzingen bedsteden in de kamer en geen waterleiding, gas en elektriciteit. Er was een "poepdoos" in plaats van een wc en de rechter voorkamer was een soort woonkeuken met een pomp en een put rechts van het huis.

Toen er een paar huizen verder een gasfabriekje kwam, werd het aangesloten op het gasnet. De leidingen daarvan liggen nog op de zolder.

Meesterswoning

Huis en erf zijn tot op de dag van vandaag getekend door het leven en werk van een schoolmeester van zo'n 100 jaar geleden. Zo staat de slaapkamer met uitzicht op de tuin nog altijd bekend onder de naam "studeerkamer", omdat oud-leerlingen, maar ook onderwijzers uit Dalfsen daar werden opgeleid, respectievelijk tot onderwijzer of hoofdonderwijzer.

Overall in huis zijn in de oude muurkasten nog rijen gietijzeren kapstokjes te zien, zoals ze vroeger in de gangen van de school te vinden waren, waarschijnlijk na een verbouwing van de school meegenomen voor hergebruik. In sommige kasten staan nog presentjes van oud-leerlingen, zoals een kopje van Marie Schiller (later onderwijzeres in Hoonhorst), met de hoogdravende tekst: "Uit achting wordt dit klein geschenk, U door mij gegeven. Aanvaard het blij, gebruik het wel, in liefde heel uw leven."

Op zolder bevindt zich nog steeds een oude boekenkast met studieboeken en letterkundige werken, die werden gebruikt bij de lessen in de studeerkamer. En ongeveer 10 jaar geleden vonden we een stapel schoolschriften met daarin, met kroontjespen geschreven, verhalen van meester Loman.

Ook de tuin, die qua structuur onveranderd is gebleven, ademt nog de sfeer van begin 20e eeuw.

De resterende vruchtbomen, die nog in de achtertuin staan, werden samen met de reeds verdwenen exemplaren geplant om het gezin extra inkomen te bezorgen. Zo kwam de tuinman van "Den Berg" op zolder het mooiste fruit uitzoeken voor de tafel van de Van Dedems.

In de voortuin staan nog heesters uit dezelfde periode, ook al zijn vele anderen verdwenen. En dan niet te vergeten de moestuin, die er nog steeds is, maar die niet meer dient om voor

eigen gebruik zoveel mogelijk zelf te verbouwen. Daarachter was zelfs nog een stukje grasland (nu nieuwbouw) waar een geit werd gehouden, eveneens voor eigen behoefte. Nog jaren na de oorlog werd het door buurman van Leussen, samen met zijn aangrenzende bouwland, gebruikt als roggeland.

Hoewel er dus in de achtertuin niet veel is veranderd, is er jaren geleden een zitkuil gekomen, met als aandelen aan de oude afgebroken school aan de overkant, een trapje, gevormd door een oude zandstenen vensterbank.

Het huis komt echter pas tot leven, wanneer men kennis heeft van voormalige eigenaren en bewoners. Vooral de genealogie van de heer G. Pruijm is om twee redenen interessant:

1. Hij toont aan langs welke weg hij het perceel aan de Zwolscheweg erft.
2. Maar ook is het een leuke bijkomstigheid dat de genealogie ons toont, dat ook in deze tak van de familie (custers) - onderwijzers voorkomen en dat deze in de vrouwelijke lijn afstammen van de custer - onderwijzer Edelijn, die in de Prinsenstaat een

school had en waarover in Rondon Dalfsen nummer 53 één en ander staat vermeld.

Bovendien blijkt hieruit, dat de familie een bekend en oud Dalfser geslacht was.

Meester Loman, over wie in Rondon Dalfsen nr. 10 wordt gesproken en zijn dochter stammen uit een bekend Achterhoeks geslacht uit Wisch-Varseveld, van boerderij "De Kuene". Doordat zijn vader was gestorven en zijn moeder kort na haar tweede huwelijk ook overleed, groeide hij van jongs af aan op bij stiefouders, waardoor weinig bekend is over zijn eigen voorouders. Hij ontmoette zijn vrouw (J.H. Bannink), kleindochter van meester Postel te Laren, toen hij onderwijzer was aan de school van deze bekende Larense hoofdonderwijzer. Wat de onderwijzersgeslachten betreft, kan naast haar grootvader meester Postel ook melding gemaakt worden van meester Heuvel, streekhistorisch schrijver van enkele boeken over het Achterhoeks boerenleven, vanuit zijn grote liefde hiervoor, tevens ijveraar en medeoprichter van het kleine streekmuseum "De Lebbenbrug".

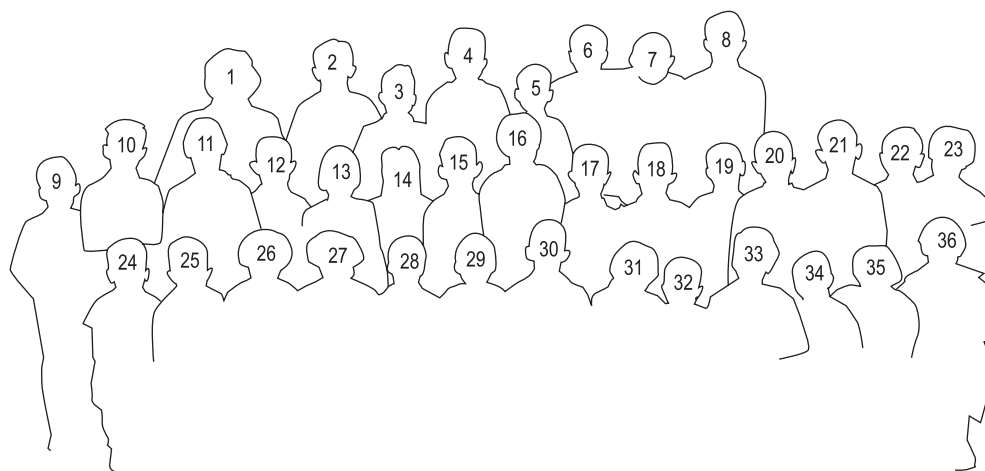
◀ Meester Loman.

Opnieuw in beeld

▲ Openbare Lagere School Dalfsen ± 1961/1962.

1. Juffrouw G. Loman
2. Henk Kuiterman
3. Gert Schuurman
4. Arie Bosch
5. Freddy Boesjes
6. Casper v.d. Werf
7. Johan Melenhorst
8. Kees Broekhuizen
9. Martin Gerrits
10. Hendri Kotterik
11. Annelies Westenbrink
12. Jaap Sik
13. Hannie Haitsma
14. Gerja Nieuwland
15. Gerard v. Emmen
16. Willie v. Emmen
17. Ben Wildvank
18. Karl Alberts
19. Arie Bisschop
20. Freek Bisschop
21. Onbekend
22. Peter Zanen

23. Joke Postma
24. Geert Schepers
25. Onbekend
26. Heidi Visscher
27. Sienie Schuurman
28. Joke Koopman
29. Rita Wildvank
30. Klaas Zwanepol

31. Geesje Dekker
32. Henk Dekker
33. Greetje Wildvank
34. Johan v. Rooy
35. Trijntje v. Rooy
36. Hetty Hafkamp

De Dalfser familie Bruins (deel 2)

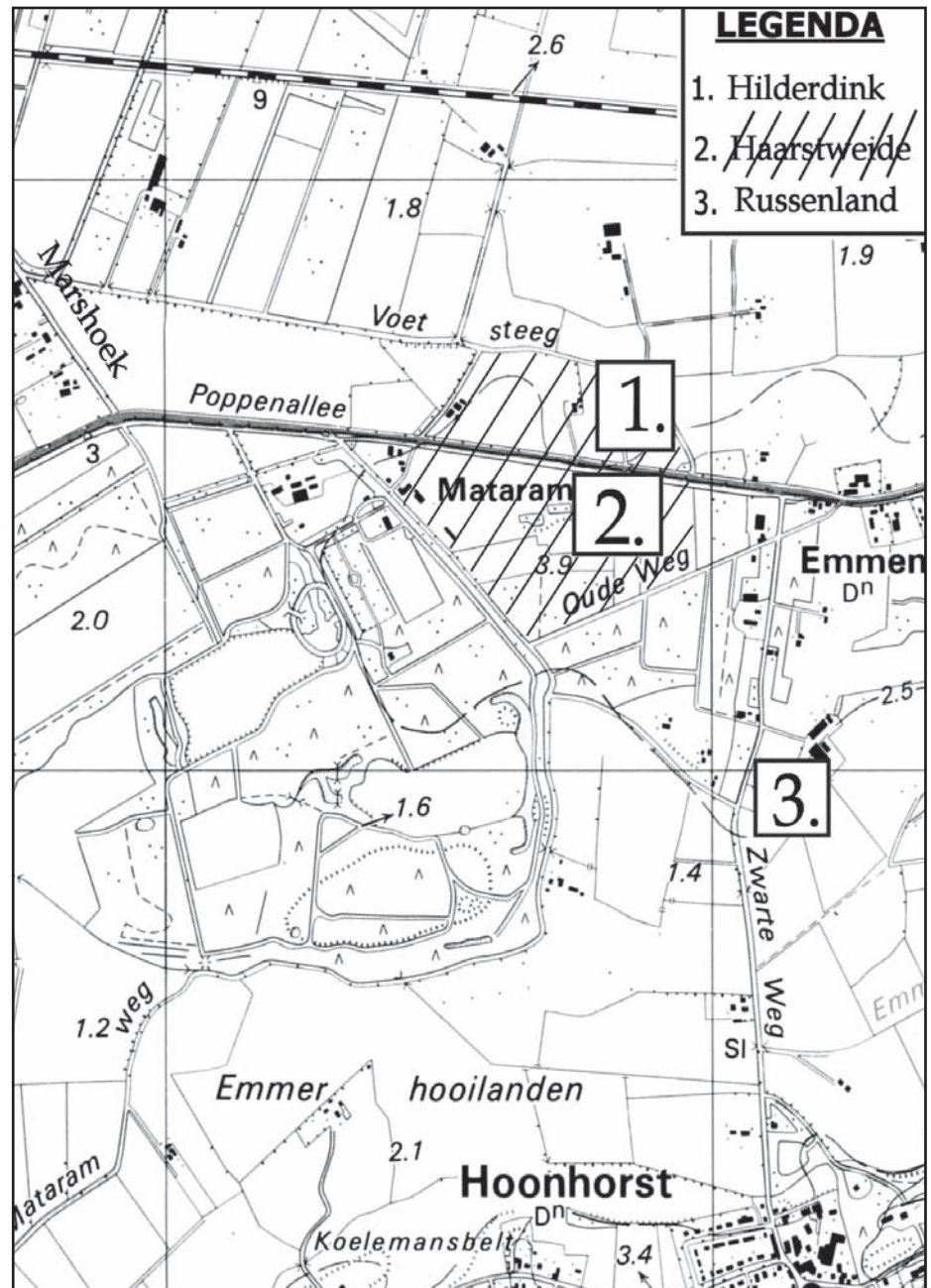
Het Spijker Hilderdink

H.J. Bruins, Schiedam

De erfenis van oom Gijsbert

In de buurschap Emmen onder Dalfsen, even ten noordoosten van het landgoed Mataram, stond in de 18e eeuw een spijker (klein landhuis) met de naam Hilderdink. Dit werd in de tweede helft van die eeuw bewoond door de adellijke weduwe Armgard Stephania Sloet, geboren Van Raesfeld. Dit huis heeft in de geschiedenis van het geslacht Bruins een belangrijke rol gespeeld. Toen Derk, de oudste zoon van Hendrik Bruins en Geertje Gerrits, in 1794 in het huwelijk trad, was hij, evenals zijn bruid, op Hilderdink woonachtig. Dat hij daar woonde, had hij ongetwijfeld te danken aan zijn oom Gijsbert Willem Bruins, een ongetrouwde zoon van Derck Bruins en Janna Roelofs, die rentmeester was van mevrouw Sloet. Gijsbert had in 1770 van haar de beschikking gekregen over een kapitaal van 8000 gulden, met als voorwaarde dat zij zou mogen beschikken over zijn gehele nalatenschap, indien hij vóór haar zou komen te overlijden. Daarnaast voerde hij het beheer over de onroerende bezittingen van de barones. Het hem toevertrouwde geld zette Gijsbert voor een deel uit in leningen. Ook kocht hij er land voor: in 1782 een halve morgen bouwland in Emmen, het Russenland genaamd en in 1786 voor ongeveer 600 gulden een derde deel van vier morgen weideland, de Haarstweide genaamd, eveneens in Emmen.

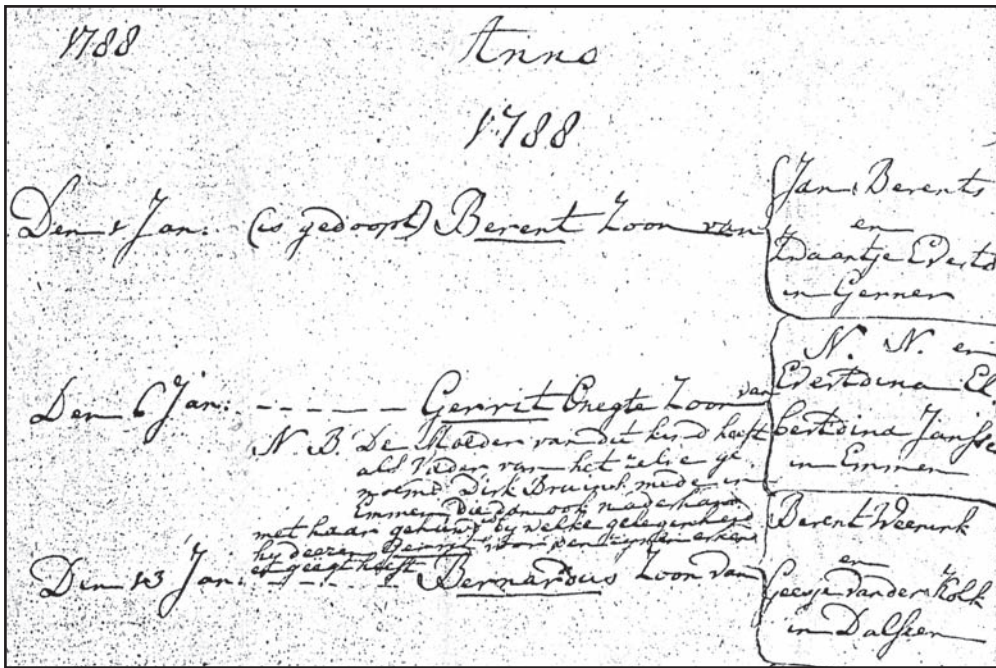
Vanaf 1782 trad Gijsbert enkele malen op als keurnoot (bijzitter) bij het Dalfser schoutengericht. Na zijn overlijden in 1786 vielen al zijn goederen mevrouw Sloet toe. Zijn neef Derk trad in 1787 voor het eerst op als keurnoot bij het Dalfser schoutengericht.

▲ Situatiekaart op ondergrond van een topografische kaart van 1998.

Dat hij in die tijd reeds in Emmen woonde, blijkt uit de volgende, ook in ander opzicht opmerkelijke, aantekening in het doopboek van Dalfsen: 1788 Den 6 Jan. Gerrit onegte zoon van N.N. en Evertina Elbertina Jansen

in Emmen NB de Moeder van dit kind heeft als vader van het zelve genoemd Derk Bruins, mede in Emmen, die dan ook naderhand met haar gehuwd is, bij welke gelegenheid hij dezen Gerrit voor den zijnen erkend en geëgt heeft.

▲ Een passage uit doopboek 1788 van de Nederlandse Hervormde Kerk te Dalftsen.

Evertina Elbertina Janssen was nog maar zestien jaar oud, toen ze moeder werd. Zij diende toen ken­nelijk al als meid op Hilderdink. Zij was een dochter van Gergjen Jansen, die in haar jonge jaren ook bij mevrouw Sloet had gediend. Haar voornamen waren aan de familie van de barones ontleend, zodat zij een even goede introductie bij haar moet hebben gehad als Derk had via zijn oom Gijsbert. Derk en Evertina trouwden echter pas met elkaar op 25 april 1794, toen hun zoon al zes jaar oud was. Bij de keuze van de huwelijksdatum zal on­getwijfeld een rol hebben gespeeld, dat kort daarvoor mevrouw Sloet was overleden en aan het jonge paar het één en ander had nagelaten. Toen haar testament werd geopend, bleek zij aan haar jongste zuster een som geld en haar inboedel te hebben ver­maakt met als voorwaarde:

- mids daar van uitkerende aan mijn meid Evertina Elberdina Jansen,*
1. 't cabinet op de groote boven kamer,
  2. 't door haar beslaapen wordende bed met sijn toebehooren, als peuluwe, kussens, deekens, een paar lakens en sloopen,
  3. de helfte van 't dagelijks lijfstoel­hooren, sonder goud sulver of kleinodien, en eindelijk

4. een somma van Hondert Gulden, al 't welk ik Testatrice aan deese tot een legaat hebbe toegedagt.

Voorts stond er in het testament:

Aan Derk Bruins, bij mij in huis sinde, legatere ik 't Catersplaatsjen in Millegen, met de hof en toebehooren, als meede een hoekje land 't Russenland genaamd, tans door mij selve gebruikt wordende, voorts nog een hoekje land in de Haarstwijde, en de beesten op stal of in de weide sijnde.

Zo was Derk in het bezit gekomen, niet alleen van het land dat zijn oom had gekocht, maar ook van zijn eigen geboortehuis, *het caterplaatsjen genaamt 't Bruins*, zoals hij het zelf noemde bij de aangifte voor het colla­teraal. Kennelijk was dit ook via oom Gijsbert in handen van mevrouw Sloet gekomen.

Burger Bruins

Derk Bruins was nu de hoofdbewo­ner van het spijker. Hij woonde er met zijn vrouw, zijn zoon Gerrit en zijn zuster Willemina. Bij de volkstelling in oktober 1795 werd hij ingeschreven als *Dk. Brunink, kutter en winkelier*.

Deze volkstelling was een uitvloeisel van de Bataafse omwenteling van be­gin dat jaar. Het land werd verdeeld in districten van 500 inwoners en elk

district kreeg een grondverga­dering, waarin de mannelijke in­gezetenen hun stemmen konden uitbrengen. Zo moest er in 1797 gestemd worden over een ont­werp voor een grondwet. In de grondvergadering die Emmen en een deel van Lenthe omvatte en die bij Jan Damman in Hoon­horst bijeen kwam, trad Derk Bruins samen met twee andere ingezetenen op als *stemopnemer*. Zijn uitbrachte stem (*neen*) werd door alle andere leden nage­volgd. Trouwens in het hele land werd het ontwerp met overwel­digende meerderheid afgewe­zen. Tenslotte werd de stemlijst door de drie stemopnemers on­dertekend. De handtekening die

Derk Bruins toen zette, is de oudste originele handtekening van een lid van de familie Bruins.

Derk Bruins hield zich in deze tijd bepaald niet afzijdig van het open­bare leven. Dit blijkt ook uit het feit dat hij meer dan twintig maal optrad als keurnoot bij het schoutengericht. Onder zijn medekeurnoten treffen we vaak notabelen aan met titels als *dr.* en *procr.* voor hun naam.

Als geërfde was hij nu ook gerechtigd tot het bijwonen van de erfgenamen­vergaderingen van het kerspel. Daar­van heeft hij echter slechts eenmaal gebruik gemaakt: in 1795, toen er be­slist werd over de uitbreiding van het aantal vaste zitplaatsen in de dorps­kerk. In 1797 werden de *Sitplaatsen in de Nieuwe Gestoelten* verkocht. Derk telde toen maar liefst 30 guldens en 15 stuivers neer voor de helft van bank E als zitplaats voor zichzelf, zijn vrouw en zijn zoon Gerrit.

Afbraak

Intussen ging hij er echter financieel steeds meer op achteruit. Dat was al begonnen in juli 1795: toen leende hij 100 gulden van Arnoldus Cuper, de eigenaar van Hilderdink. In 1797 verkochten Derk en zijn vrouw de ka­terstede *het Bruyns of het Haasjen* voor 520 gulden en een jaar later zagen zij zich genoodzaakt de onroerende

goederen die zij nog over hadden, de Reussenkamp en de *Haarsweide*, te bezwaren met een hypotheek van 550 gulden tegen 4%. In april 1799 deed Derk zijn veestapel over aan zijn zwager Jacob Jansen. Geldgebrek was hiervan de reden. Dit blijkt uit het feit dat hij de dieren, *sodane 3 melkbeesten als twee vaalbonten en 1 swart bonte en een zwarte bonte en wit vaalde veerse pinken, en swart en vaalbond veers kalf, als meede twee verkens*, meteen weer voor zijn zwager in het voeder nam.

In augustus 1799 liet Cuper de schuld uit 1795 door de schout registreren en liet hij Derk beloven de pacht voor Hilderdink vóór de Dalfser kermis te voldoen, dit kennelijk omdat verschillende andere schuldeisers waren begonnen te dreigen met panding. H. Spijker uit Lemele beweerde nog altijd 65 gulden van hem tegoed te hebben als collateraal over de erfenis van Gijsbert Bruins. Ook waren er leveranciers die op betaling wachtten. Bij de gebr. Schaapman te Zwolle stond nog een schuld van ruim 60 gulden wegens geleverde *tabak en snuijf*. De kooplieden Hulsbergen en Jansen, die in Zwolle een *banketbakkerij en negotie* hadden, moesten nog bijna 180 gulden hebben voor *geleende winkelwaaren*. Deze laatsten begonnen in mei 1799 tegen Derk Bruins te procederen, waarop deze beloofde vóór 1 januari 1800 de helft van zijn schuld af te lossen. Toen dat niet gebeurde, verzochten de kooplieden om *inventarisatie en distractie* van de *mobilia* en, zo nodig, de *immobilia* van Derk Bruins en zijn vrouw, maar deze wisten met *bidden en smeeken* uitstel te krijgen. Toen de schuldeisers uiteindelijk in oktober 1801 toestemming kregen tot panding, verzette Derk zich daartegen door *pandkeeringe*. Dat is het laatste wat we ervan horen. Het is onduidelijk of de panding uiteindelijk nog heeft plaatsgevonden. In ieder geval slaagden Derk en zijn vrouw erin hun onroerende bezit voor beslaglegging te behoeden, want toen ze in 1804 300 gulden leenden van de heer Van Deden van huis Den Berg, konden ze nog altijd de Haarsweide en de Rus-

senkamp als onderpand stellen. Hoe het spijker Hilderdink aan zijn eind kwam, kunnen we aflezen uit twee advertenties in de Zwolsche Courant:

Men zal op Woensdag den 15 july 1807, des nademiddags om twee uur ten huize van ROELOF EDELYN te Dalfsen, finaal aan de meestbiedende doen verkopen:

Het SPYKER HILDERDINK te Emmen, met het Bouwhuis, Berg, Hof en bygelegen Landeryen, als mede een Perceel Eiken Bomen om te valle; waar van de aanwyzinge zal gedaan worden door DERK BRUINS aldaar wonende.

Men zal op Maandag den 28 December 1807, des voordemiddags om tien uur ten huize van ROELOF EDELYN te Dalfsen tot AFBRAAKE verkopen, het SPYKER HELDERDINK te Emmen; door de wandeling genaamd Mevrouw Sloets Spyker.

Het landgoed, dat op de militaire kaart van 1783 nog met alle in de eerste advertentie genoemde onderdelen te herkennen is, staat op het minuutplan van een halve eeuw later als een gewone boerenplaats aangegeven. Tegenwoordig is er niets meer te zien wat aan het spijker herinnert.

Haarstweide en Russenland

De familie Bruins in de Franse tijd.

De afbraak van spijker Hilderdink betekende voor Derk Bruins, dat hij met zijn gezin moest verhuizen. Hij vestigde zich op zijn eigen grond in de Haarstweide te Emmen. Hoe het precies is gegaan bij de overgang naar Haarstweide is niet geheel duidelijk, aangezien Derk en zijn vrouw nog

in 1809 van de Dalfser diaconie 49 guldens leenden met als onderpand *haarlieder Eygendommelyk nieuw op te timmeren huis in de buurschap Emmen*. Hoe dan ook, in 1820 was Derk Bruins in het bezit van een boerderijtje, dat als volgt werd beschreven:

De katersteede de Haarsweide genaamd, bestaande in een huys met een hof en vrugtbomen, met een bygelegen kamp, zynde hooy, weide en bouwland, met het opstaande houtgewassen, meestal rondom in sloten.

De katerstede was gelegen ten noorden van Hilderdink en was 2,26 ha groot. Hiernaast bezat Derk nog zijn perceel op het Russenland.

In 1810 werd Nederland ingelijfd bij het Franse keizerrijk. Een van de gevolgen was ondermeer de instelling van de Burgerlijke Stand. Voortaan moest van iedere geboorte etc. een akte worden opgemaakt. De eerste geboorteakte van de familie Bruins dateert van 20 augustus 1811; een akte waaruit meteen blijkt, dat een andere Franse instelling, de militaire dienst, de familie ook niet onberoerd heeft gelaten:

Op heeden, den twintigsten der Maand Augustus van het jaar Een duizend agt honderd en Elf, des voordemiddags om tien uur, Compareerde voor mij Adjunct, bij absentie van de Maire der gemeente van Dalfzen, Arrondissement Deventer, Departement der Monden van den IJssel, waarnemende de werkzaamheden van Publieken Amptenaar des Burgerlijken staats, Everdiena Elberdiena Janssen, echtgenote van Derk Bruins, oud Een en veertig Jaaren, wonende te Emmen, gemeente Dalfzen, geadsisteerd door twee getuigen, die waren Derk Bruins, van beroep Bouwman, oud Vijftig Jaaren, en Harm Dijk, van beroep Bouwman, oud vier en dertig Jaaren, beide wonende te Emmen, gemeente Dalfzen, welke mij verklaard heeft, dat Hendrikje Lode, welke in ondertrouw opgenomen is met Gerrit Bruins, thans in Militaire dienst, onder den Artelerie train van Zijne Majesteit, den Keiser der Franssen, op den Negen-tienden der tegenwoordige maand Augustus, des avonds om zeven uren, ten

haren huize bevallen is van een Dogter, welke genaamd zal worden, Gerrigjen Ten gevolge van deeze verklaringe, en op de aanvraag daartoe aan mij gedaan, van de Comparante, welke bij de verlossing is tegenwoordig geweest, heb ik deeze tegenwoordige acte opgemaakt, dewelke na hun dezelve hebbe voorgelezen, door Everdiena Elberdiena Janssen, en de hierboven genoemde getuigen, benevens mij is getekend. Dalfzen, op Dag, Maand en Jaar als boven. W. Grobbee, Adjunct Everdina Elberdina Jansen, Derk Bruins, Harm Dijk.

Gerrit is heelhuids teruggekomen van zijn verblijf in het leger van Napoleon, al duurde het nog wel tot 1814 voordat hij met zijn *Henderkien* in het huwelijk kon treden. Het jonge paar bleef eerst nog in Emmen wonen, maar verhuisde al gauw naar het kerkdorp, nadat Gerrit op een veiling de hand had weten te leggen op wat huisraad, zoals een tafel, een koffiekant en twee schilderijen. In het huis van zijn oom, de schipper Jacob Jansen Bremmer, dat pal aan de Vecht stond, nabij de plaats waar nu het gemeentehuis staat, kregen Gerrit en zijn vrouw de beschikking over een kamer met een secreet, een varkenskotje en een hoekje grond. In 1816 nam Gerrit, die naast *arbeider* ook wel *schippersknecht* als beroep op gaf, dit alles voor 300 gulden over.

De zeven kinderen die Gerrit en Hendrikje kregen, hebben geen van allen hun eerste verjaardag gehaald. Toen Hendrikje in 1826 overleed, was dus alleen hun voorechtelijke dochter Gerrigjen nog in leven. Deze trouwde in 1836 onder de naam *Gerrigjen Lode*. Gerrit hertrouwde in 1830 met Hendrikje Roddenhof uit de buurschap Lenthe, waar het echtpaar vervolgens ook ging wonen. Uit dit huwelijk werden wel kinderen geboren die de volwassenheid bereikten.

Hoe het met Derk verder ging

Intussen leidde Derk Bruins op Haarsweide een weinig opvallend bestaan, waarover we dankzij veilingprotocollen toch nog het een en ander

weten. Geregeld bezocht hij houtverkoopingen op naburige landgoederen, zoals Mataram en Vegterweert, om enkele *vimmen rijsen* of zoals men in 1813 nog schreef, *parcelles de fagots* te kopen. Bij inboedelveilingen kocht hij onder andere een onderbroek, een paar grijze kousen, een lampen blok en schotels. In 1820 bood hij zelf iets te koop aan: zijn katerstede de Haarsweide. Bij de inzate, die plaatsvond aan het Nierveer te Emmen, werd er 1000 gulden voor geboden. Dit was ook de prijs waarvoor twee weken later de definitieve toewijzing plaats vond. Tot de verkoopvoorwaarden behoorde, dat Derk de oogst van dat jaar nog mocht binnenhalen, en dat hij de *staande en leggende platen en de sleeten* zou mogen meenemen.

Het geld dat Derk voor zijn katerstede kreeg, zal wel grotendeels zijn opgegaan aan de aflossing van de hypotheek die er nog op rustten. Nu had Derk enkel nog het stukje bouwland op het Russenland over. Daar bouwde hij een nieuw huisje, dat op het kadastrale minuutplan aangegeven staat met de naam *Brunink*. Volgens de 'legger' van de marke Emmen, die in 1834 gebruikt werd om na te gaan hoeveel iedere eigenaar zou moeten bijdragen in de kosten van de aanleg van een nieuwe waterleiding met uitwateringssluis, was Derk Bruins, dagloner te Emmen, toen eigenaar van 0,5250 ha, verdeeld over de kadastrale percelen H 633, 634 en 651.

In het huisje op het Russenland overleed op 8 augustus 1832 *Evertina Elbertina Jansen, zonder beroep, echtgenote van Derk Bruins, arbeider te Emmen*. Derk zelf overleed op 30 oktober 1838 in IJsselmuiden en hij liet hoegenaamd niets na. *De memorie van successie* werd ondertekend door alle vijf nog levende kinderen. Die konden dus allemaal schrijven, wat in die tijd bepaald niet vanzelfsprekend was.

De familie verlaat Dalfsen

Een van de zoons, Herm Jan Bruins, oefende het beroep van schoenmaker uit, toen hij zich in 1827 in Dalf-

sen moest laten inschrijven in het register van de Nationale Militie. Daarbij werd zijn signalement opgenomen: *Aangezigt: rond; Voorhoofd: rond; Oogen: blaauw; Neus: ordinair; Mond: idem; Kin: rond; Haar: bruin; Wenkbrauwen: idem; Merkbare teekenen: gene*. De loting viel gunstig voor hem uit: met nr. 25 werd hij vrijgeloot. In 1831 vertrok Herm Jan uit Dalfsen om zich als schoenmaker te vestigen in Mastenbroek (gem. IJsselmuiden), waar hij de vader werd van zeventien kinderen, van wie er veertien volwassen werden. Ook de drie dochters van Derk trokken uit Dalfsen weg; alleen Gerrit bleef er tot zijn dood wonen. Zijn zoon Derk, geboren in Lenthe in 1837, was de laatste van de familie die in Dalfsen woonde. Hij trouwde er in 1858 met Janna Koetsen, eveneens uit Lenthe. Nadat deze in 1870 was overleden, vertrok Derk uit Dalfsen om in Groningen opnieuw te trouwen.

Verantwoording

Toen ik met het natrekken van mijn voorgeslacht begon, wist niemand in mijn familie meer, dat het geslacht Bruins uit Dalfsen afkomstig was. Uit overlevering wist ik alleen, dat mijn betovergrootvader net zo heette als ik en in IJsselmuiden woonde. Deze familiegeschiedenis heb ik geheel en al samengesteld uit gegevens die ik in de loop van vele jaren verzameld heb uit verschillende archieven, waarvan de voornaamste zijn:

- de registers van de Burgerlijke Stand met de bijbehorende retro-acta (kerkelijke registers)
- het Statenarchief van Overijssel
- het archief van het kerspel Dalfsen
- het rechterlijk archief van het schoutambt Dalfsen
- de huisarchieven van Rechteren en Den Berg alle berustend in het Rijksarchief te Zwolle. Ook heb ik een aantal gegevens gevonden in de Gemeentearchieven van Zwolle en Dalfsen.

Met dank aan de archiefmedewerkers voor hun diensten.

Redactionele steun van Sim van den Berg.

Vief vinges hier, vief vinges doar

Kinderversje van opoe Janna Golts

◀ Martha Snel-Lindeboom met opoe Janna Golts, ±1940.
Foto: Martha Snel-Lindeboom.

Onderstaand kinderversje leerde opoe Janna Golts aan haar kleindochter Martha Lindeboom toen ze 4 jaar was.

Martha en opoe woonden aan de Ruitenborghweg tegenover de Zuiveringsinstallatie. De boerderij is afgebrand door hooibroei. Op deze foto is Martha ± 14 jaar en opoe ± 80 jaar. Opoe is 89 jaar geworden. Martha is nu 80 jaar.

Dit versje is door Wim van Leussen (werkgroep "Dalsers dialect") in het dialect omgezet. De Nederlandse versie staat op de website www.historischekringdalfsen.nl

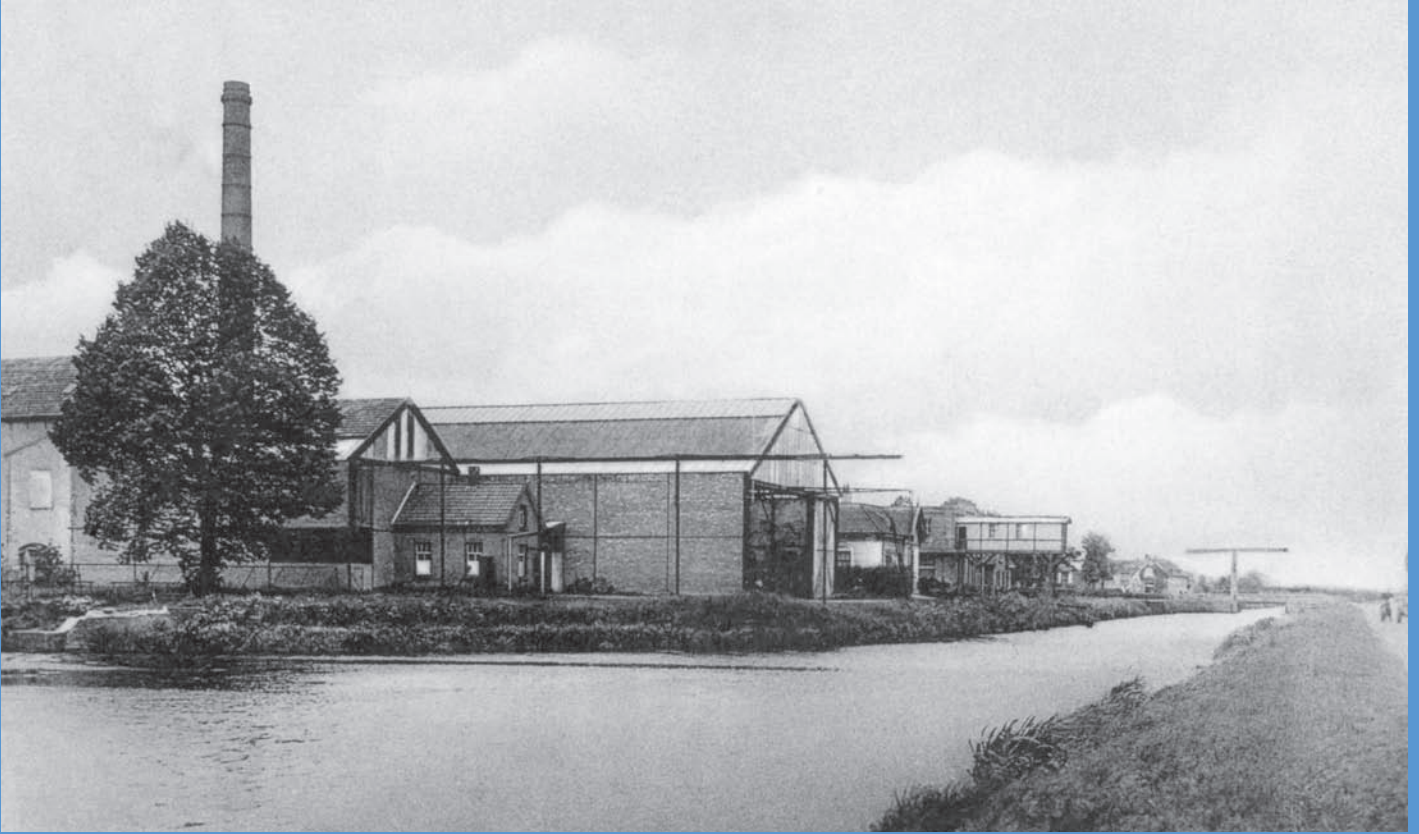
Vief vinges hier, vief vinges doar
det bint 10 vinges met mekaere.
Now spöl iej nog mar bin ie groot
dan gao-j wärkn met de hane bloot.

Tweej oongn heb iej tut oen wille
die dreit rond en staot nie stille.
Doormee zie-j laand en water, zee en lucht
bloemm en plaantr, en boomm en vrucht.
Olles en nog völle meer
Is 't wärk van oozen Lievm Heer.

Tweej oorn heb iej ok van Hem
doormee heur iej moeders stem.
As zi-j oe röp of iets vebiedt
en zeg... mien meisie doet det niet.
Ok vaelief as die oe vraogt
of iej de katte nog hebt e-plaogd.

An iene mond heb ie genog
die stiet nie stille vanof 's mäns vrog.
Umdet iej doormee drinkt en eet
en vraong könt wa-j nog nie weet.

Verleden en Heden

▲ Constructiebedrijf "NIJL" te Lemelerveld, ± 1940.

▼ Huidige situatie, augustus 2006. Zicht op het Kroonplein. Foto: Henk van der Beeke.

